

INVESTITSIYA MUHITI VA XORIJIY SARMOYADORLAR UCHUN IMKONIYATLAR

TDIU Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari

fakulteti 3-kurs talabasi

Po'latova E'zoza Alisher qizi

Ilmiy rahbar :TDIU Statistika kafedrası o'qituvchisi

Akbarova Barno

Annotatsiya

Ushbu maqolada investitsiya muhiti va uning xorijiy sarmoyadorlar uchun ahamiyati yoritilgan. Unda mamlakatdagi iqtisodiy, siyosiy va huquqiy barqarorlikning sarmoya jalb qilishdagi o'rni, investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha hukumat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar, soliq imtiyozlari, infratuzilma rivoji, hamda sarmoyadorlarga yaratilayotgan qulay shart-sharoitlar tahlil qilingan. Shuningdek, xorijiy sarmoyadorlar uchun mavjud imkoniyatlar, istiqbolli sohalar va hamkorlik yo'nalishlari ko'rib chiqilgan. Maqola investitsiya muhitini baholashda muhim bo'lgan mezonlar va xalqaro tajribalar asosida yozilgan.

Kalit so'zlar: Investitsiya muhiti, xorijiy sarmoya, iqtisodiy barqarorlik, sarmoyadorlar, soliq imtiyozlari, investitsion islohotlar, qulay biznes muhiti, infratuzilma, xalqaro hamkorlik, sarmoya jalb qilish

Kirish

Globalizatsiya sharoitida har bir mamlakatning iqtisodiy o'sish sur'atlari va barqaror rivojlanishi bevosita investitsion faollikka, xususan, xorijiy investitsiyalar oqimiga bog'liq bo'lib bormoqda. Bugungi kunda rivojlanayotgan davlatlar uchun investitsiyalar nafaqat moliyaviy manba sifatida, balki zamonaviy texnologiyalar,

ilg'or boshqaruv tajribasi va xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashuvning muhim vositasi hisoblanadi. Shu jihatdan, mamlakatda qulay investitsiya muhitini shakllantirish, xorijiy sarmoyadorlar uchun jozibador shart-sharoitlar yaratish zamonaviy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Investitsiya muhiti deganda, mamlakatda investitsiyalarni jalb qilishga ta'sir ko'rsatuvchi iqtisodiy, siyosiy, huquqiy va ijtimoiy omillarning majmuasi tushuniladi. U quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi: iqtisodiy barqarorlik, soliq va bojxona tizimi, sud-huquq tizimining mustaqilligi, infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi, korruptsiyaga qarshi kurash holati, tashqi siyosatning izchilligi va boshqa muhim omillar. Aynan mana shu omillar xorijiy investorlar tomonidan tahlil qilinib, mamlakatga kapital kiritish yoki kiritmaslik haqidagi qaror qabul qilinadi.

Hozirgi kunda ko'plab davlatlar o'z iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha faol siyosat yuritmoqda. Ular sarmoyadorlar uchun soliq va bojxona imtiyozlari, erkin iqtisodiy zonalar, davlat-xususiy sheriklik loyihalari, to'g'ridan-to'g'ri muzokara asosida yirik loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlarini taklif qilmoqda. Shu o'rinda O'zbekiston misolida olib qaralganda, so'nggi yillarda mamlakatda investitsiya muhitini yaxshilash, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, investorlar huquqlarining qonuniy himoyasi mustahkamlanib, iqtisodiy erkinlik darajasi oshirilmoqda, davlat xizmatlari raqamlashtirilmoqda, hamda byurokratik to'siqlarni kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rilmogda. Shunday ekan, ushbu mavzuning dolzarbligi shundaki, xorijiy sarmoyadorlar uchun yaratilgan imkoniyatlarni tahlil qilish orqali mamlakatda mavjud investitsiya muhiti real baholanadi, mavjud muammolar aniqlanadi va ularni bartaraf etish yo'llari ishlab chiqiladi. Bu esa, o'z navbatida, investitsion siyosatni takomillashtirish va iqtisodiy rivojlanishning barqaror asoslarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Investitsiya muhiti mamlakatda investitsiyalarni amalga oshirish uchun yaratilgan iqtisodiy, siyosiy, huquqiy va ijtimoiy sharoitlar majmuini ifodalaydi. Bu muhit xorijiy sarmoyadorlar tomonidan baholanishda muhim omil hisoblanadi. Uning tarkibiy qismlariga iqtisodiy barqarorlik, qonunchilikning investorlarga nisbatan qulayligi, infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi, korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligi, hamda tadbirkorlik muhiti kiradi. Iqtisodiy barqarorlik, birinchi navbatda, inflyatsiya darajasi, valyuta kursining barqarorligi, soliq siyosatining uzluksizligi, davlat qarzining nazorat ostida bo'lishi kabi mezonlar orqali belgilanadi. Xorijiy investorlar o'z kapitalini barqaror iqtisodiy muhitga kiritishga harakat qiladilar, chunki bunday sharoitda daromad va xavf o'rtasidagi muvozanat saqlanadi. Bundan tashqari, huquqiy baza ham katta ahamiyatga ega. Investitsiyalarni himoya qiluvchi qonunlar, sud tizimining mustaqilligi, shaffof va odil sudlov tizimi, shuningdek, xalqaro bitimlarga rioya qilinishi sarmoyadorlarga ishonch uyg'otadi. Infratuzilma, ayniqsa, sanoat va logistika imkoniyatlari, energetika resurslariga ulanish, yo'l va transport tarmog'ining rivojlanganligi xorijiy kompaniyalarning ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish yoki savdo faoliyatini amalga oshirishdagi asosiy shartlar hisoblanadi. Bundan tashqari, tadbirkorlik muhiti ham investorlar e'tiborida bo'ladi. Davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi, litsenziya va ruxsatnomalarni olishdagi soddalik, korrupsiyaning past darajasi sarmoyadorlar uchun qulay muhit yaratadi.

Xorijiy sarmoyadorlar uchun imkoniyatlar keng va xilma-xildir. Ular, avvalo, soliqlar va bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlarga ega bo'lishlari mumkin. Ko'plab davlatlar, jumladan, O'zbekiston ham xorijiy investorlarni rag'batlantirish uchun soliq imtiyozlari, aksizlardan ozod qilish, bojxona yengilliklari va subsidiyalar taqdim etmoqda. Erkin iqtisodiy zonalar va texnoparklar faoliyati ham xorijiy sarmoyadorlar uchun muhim imkoniyatlardan biridir. Bu zonalarda ular tayyor infratuzilmadan foydalanish, soddalashtirilgan tartibda ro'yxatdan o'tish, arzon energiya resurslari va soliq imtiyozlaridan foydalana oladilar. Shuningdek, davlat-xususiy sheriklik (DXX) mexanizmlari orqali xorijiy investorlar infratuzilma, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqa strategik sohalarda davlat bilan hamkorlikda yirik loyihalarni amalga oshirish

imkoniga ega bo'ladilar. Yana bir muhim omil — ishchi kuchining mavjudligi va arzonligi, ichki bozorning hajmi, shuningdek, mintaqaviy eksport imkoniyatlaridir. O'zbekiston kabi davlatlar bu jihatdan katta salohiyatga ega bo'lib, xorijiy investorlar uchun iqtisodiy jihatdan jozibador makonga aylangan.

So'nggi yillarda O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. "Xorijiy investitsiyalar to'g'risida"gi qonun yangilanib, xorijiy sarmoyadorlarning huquqlari konstitutsiyaviy kafolatlar bilan himoyalandi. "Invest in Uzbekistan" agentligi va boshqa muassasalar xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan faoliyatni amalga oshirmoqda. Davlat xizmatlari "yagona darcha" tamoyiliga o'tkazilib, ro'yxatga olish va ruxsat berish tartiblari soddalashtirildi. Hududlarda sanoat zonolari va klasterlar tashkil qilinib, ularda investorlar uchun qulay infratuzilma va maxsus rejimlar yaratilmoqda. Moliya va bank tizimi liberallashtirilgan, valyuta bozorining erkinlashtirilishi esa xorijiy investitsiyalar uchun yanada keng imkoniyat ochdi. Shu bilan birga, har qanday investitsiya muhiti bilan bog'liq risklar ham mavjud. Siyosiy va qonunchilikdagi o'zgaruvchanlik, korrupsiya darajasi, sud-huquq tizimining zaifligi, hamkorlar bilan bog'liq xavflar xorijiy sarmoyadorlar uchun tahdid tug'diradi. Bunday xavflarni kamaytirish uchun xalqaro arbitraj tizimlaridan foydalanish, sarmoyalarni sug'urtalash, davlat kafolatlariga ega bo'lish, yuridik va moliyaviy konsultatsiyalarni jalb etish tavsiya etiladi. Investitsiya muhiti va xorijiy sarmoyadorlar uchun yaratilgan imkoniyatlarni o'rganishda turli manba va adabiyotlar muhim o'rin tutadi. Bu manbalarni shartli ravishda uch toifaga ajratish mumkin: xalqaro tashkilotlar hisobotlari, milliy qonunchilik va tahliliy ma'lumotlar hamda ilmiy-nazariy adabiyotlar.

Xulosa: Investitsiya muhiti mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlash, sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda innovatsion texnologiyalarni jalb qilishning eng muhim omillaridan biridir. Xususan, xorijiy sarmoyalarning oqimi nafaqat kapital mablag'larini olib kiradi, balki ilg'or boshqaruv

tajribasi, malakali mutaxassislar, zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalari va xalqaro standartlarga asoslangan ish yuritish tamoyillarini ham olib keladi. O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda investitsiya muhitini yaxshilash yo'lida qator islohotlarni amalga oshirdi. Xususan, valyuta siyosatining liberallashtirilishi, bojxona va soliq tizimlarining soddalashtirilishi, "yagona darcha" tizimining joriy etilishi, investorlar uchun davlat kafolatlari, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari va erkin iqtisodiy zonalar faoliyatining kengaytirilishi bunga yaqqol misoldir. Bu choralar natijasida mamlakat investitsiya salohiyati xalqaro miqyosda ham tan olinmoqda. Xorijiy sarmoyadorlar uchun yaratilgan imkoniyatlar nafaqat moliyaviy yengilliklar bilan chegaralanmaydi, balki huquqiy kafolatlar, xalqaro arbitrajga murojaat qilish imkoniyati, ishbilarmonlik muhiti va infratuzilma bilan bog'liq qulayliklarni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, yirik sanoat zonolari, texnoparklar, logistika markazlari va eksportga yo'naltirilgan korxonalar uchun yaratilayotgan shart-sharoitlar O'zbekistonni mintaqadagi investitsion markazga aylantirishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. A'zamov A., Raximov B. (2018)

Xorijiy investitsiyalar: nazariya, siyosat va amaliyot. – Toshkent: Iqtisodiyot.

2. Nodirbekov T., Egamberdiyev U. (2020)

Milliy iqtisodiyotni investitsion rivojlantirish asoslari.

3. Saidov A. X. (2019)

O'zbekiston Respublikasining investitsiya siyosati: huquqiy asoslar va mexanizmlar.

4. Stat.uz-O'zbekiston statistika qo'mitasi.

5. Invest.gov.uz-investitsiya portal.

6. Unctad.org-UNCTAB(BMT).